

Socialdepartementet

Remissvar

Enheten för socialtjänst och funktionshinderspolitik

2024 09 10

Äldre- och funktionshindersgruppen

S2024/00953

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Svenska Vårds yttrande avseende

SOU 2024:25 En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten

Svenska Vård är en ideell och politiskt obunden branschorganisation för fristående utförare inom vård, omsorg och behandling. Vi verkar för en bransch med konkurrensneutrala villkor där kompetens, kvalitet och valfrihet alltid sätts främst. Vi är övertygade om att en viktig nyckel för att utveckla välfärdssektorn är att stimulera entreprenörskap, kvalitetsutveckling och innovation inom våra medlemmars olika verksamhetsområden. Det ska alltid vara den enskilde vård- och omsorgstagarens bästa som står i fokus för de verksamheter som våra medlemmar driver.

Svenska Vårds synpunkter på de förslag som lämnas i utredningen

Förslag: Beloppsgränserna för särskild avgift justeras så att de motsvarar dagens penningvärde. Den nedre beloppsgränsen höjs från 10 000 kronor till 15 000 kronor och den högre beloppsgränsen höjs från 1 000 000 kronor till 1 500 000 kronor. Ändringen ska genomföras i både socialtjänstlagen och LSS.

Svenska Vård har inga synpunkter på dessa beloppsgränser men förutsätter att dessa kommer sättas proportionerligt mot storleken på de utförare som avgiften avser.

Förslag: I socialtjänstlagen införs ett nytt verktyg för ingripande i form av en sanktionsavgift för vissa angivna fall. Vi föreslår två nya paragrafer, 13 kap. 12 och 13 §§, med följande innehåll.

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag ska efter beslut av Inspektionen för vård och omsorg betala en sanktionsavgift till staten i fall då

1. det står klart att verksamheten har brutit mot villkor som föreskrivs i dess tillstånd, eller
2. huvudmannen har underlåtit att före anställning fullgöra skyldigheten att kontrollera Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister i enlighet med vad som föreskrivs i lag (2007:171) om registerkontroll av personal vid vissa boenden som tar emot barn.

Även staten kan åläggas att betala sanktionsavgift. Avgift enligt punkt 1 ska fastställas till högst 500 000 kronor. När sanktionsavgiftens storlek bestäms ska särskild hänsyn tas till den skada eller risk för skada för enskilda som har uppstått till följd av överträdelsen samt överträdelsens varaktighet och omfattning.

Sanktionsavgiften kan sättas ned helt eller delvis om överträdelsen är ringa eller ursäktlig eller om det annars med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgift.

Avgift enligt punkt 2 ska fastställas till 100 000 kronor per överträdelse. Om det finns synnerliga skäl får avgiften sättas ned helt eller delvis.

Ett beslut om sanktionsavgift ska få verkställas enligt utsökningsbalken när det har fått laga kraft.

Förslag: En motsvarande regel om sanktionsavgift, med nödvändiga anpassningar, införs i en ny paragraf i LSS, 26 j §.

Svenska Vård tillstyrker dessa förslag men ser ett behov av förtydligande avseende villkor som föreskrivs i tillstånd samt att avgifterna för anmälan om större förändring av tillståndspliktig verksamhet slopas helt samt att handläggningstiderna för dessa processer kortas ner betydligt samt att det ska finnas möjlighet till dialog med IVO under dessa handläggningsprocesser.

Förslag: Kommunerna ska vara skyldiga att anmäla till IVO

- om det finns anledning att anta att en enskild bedriver yrkesmässig verksamhet enligt socialtjänstlagen eller LSS utan tillstånd,
- om en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas, eller
- om allvarliga brister uppmärksammas i utförandet av verksamheten.

Anmälningsskyldigheten införs i LSS genom en ändring av 15 § punkt 11 i LSS, som reglerar vad kommuner ska anmäla till IVO. I socialtjänstlagen införs en motsvarande anmälningsskyldighet i en ny bestämmelse, 7 kap. 7 §.

Bedömning: Det behövs inte någon ny sekretessbestämmelse för att skydda inrapporterade uppgifter hos IVO eftersom de redan skyddas av sekretess där. Det gäller oavsett om uppgifterna rör enskilds affärs- eller driftförhållanden eller enskildas personliga förhållanden. Det behövs inte heller någon ny sekretessbrytande bestämmelse för att kommunerna ska få lämna uppgifter till IVO.

Svenska Vård reagerar på att utredningen utgår ifrån slutsatsen att det är de privata utförarna som utför felaktigheter inom avtalade och upphandlade tjänster, avseende punkter angivna i förslaget. Utredningen bortser därmed från direktivets utgångspunkt att det inte ska skilja sig mellan privata och offentliga aktörer avseende att utöva tillsyn och ingripa. Om detta förslag skulle genomföras ökar även risken att offentliga uppdragsgivare får ett maktmedel att använda mot utförare vid tillfällen då privata utförare lämnar negativa synpunkter på socialtjänstens hanterande av ärenden kopplat till upphandlingsavtal. Att införa en anmälningsskyldighet skulle skapa en felaktig och maktfullkomlig obalans mellan två avtalande parter. Svenska Vård avstyrker därmed detta förslag i dess presenterade utformning.

Förslag: I 26 g § LSS respektive 13 kap. 9 § socialtjänstlagen införs ett nytt stycke av följande innebörd. En verksamhet som omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag och som bedrivs

olovligen får omedelbart förbjudas. Även i dessa fall gäller vad som föreskrivs i 26 c–e §§ LSS respektive 13 kap. 5–7 §§ socialtjänstlagen om de befogenheter som IVO har vid tillsyn.

Svenska Vård arbetar aktivt för en hög kvalitet och god regelefterlevnad och givetvis anser Svenska Vård att företag som bedriver verksamhet med tillståndsplikt och som inte har detta ska kunna förbjudas.

Allmänna reflektioner kring utredningens innehåll

Först och främst vill Svenska Vård rikta lite fokus i detta remissvar på den aspekt av utredningen som berör tillsyn av privata utförare inom socialtjänsten. Redan i den inledande sammanfattningen står det *”Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om IVO behöver bättre förutsättningar för sin tillsyn över socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. Det inkluderar myndighetens förutsättningar att hindra olämpliga privata utförare från att bedriva omsorgsverksamhet. Så kallad välfärdsbrottslighet uppmärksammas allt mer i vård- och omsorgssektorn.”*

I utredningen framgår det att det finns problem med tillsynen över vissa utförare inom socialtjänsten, vilket vi håller med om är en viktig fråga att adressera. Det är av största vikt att säkerställa att alla aktörer, oavsett om de är offentliga eller privata, bedriver sin verksamhet i enlighet med lagar, regler och de höga krav som samhället ställer.

Vi vill dock framföra vår oro över den tendens som framkommer i både den offentliga debatten och ibland i den statliga utredningen, där privata utförare benämns i generella termer som "oseriösa". Det är problematiskt att en hel sektor, som tillhandahåller viktiga tjänster för samhällets mest utsatta, svartmålas på detta sätt utan att det finns en saklig grund för det. Utredningens egna resultat tyder på att de problem som finns är begränsade till ett fåtal aktörer och inte representativa för alla privata utförare.

Det vore bra om utredningen föreslagit nya uppdrag att ringa in och definiera vad, hur och vilka som är oseriösa aktörer och som ställer till problem. Så att man därefter kan ta fram verktyg och regelverk som mer väldefinierat kan ringa in problembilden och hindra dessa aktörer från att få en marknadsposition på en marknad som både styrs och kontrolleras av det offentliga.

Med tanke på hur starkt direktiven är kopplade till oseriösa aktörer kopplat till privata utförare så är det anmärkningsvärt att det i utredningen inte tydligare definieras vad som avses med detta. Är det i ägar- och ledningsprövningen som det finns oseriösa aktörer så visar de redovisade siffrorna att så inte är fallet. Det är dessutom intressant att utredningen konstaterar i avsnitt 4.6.3 att Verksamheterna i både kommunal och statlig regi har i högre grad fått beslut med krav på återredovisning än verksamheter i privat regi.

Av utredningen kan man uttyda att problemet med oseriösa aktörer ligger mer på socialtjänstens oförmåga att välja leverantörer och följa upp avtalen och utfallen, snarare än att det ligger i privata aktörers intresse att bedriva en icke kvalitativ verksamhet och det vore önskvärt att utreda förslag som ger kommuner bättre verktyg för uppföljning av inköpta tjänster inom socialtjänstens ramar. Statistiken visar också att kommunerna köpte vård och omsorg från privata utförare för sammanlagt 51 miljarder kronor 2022. Det motsvarar 17 procent av deras totala kostnader för vård och omsorg. Ungefär 22 miljarder kronor avsåg

äldre, 17 miljarder avsåg personer med funktionsnedsättning och 11 miljarder avsåg individ- och familjeomsorg

Den undersökning som Brå gjorde bland kommunerna och regionerna 2021–2022 visar att av de 256 kommuner som svarade på myndighetens enkät uppgav 77 att deras ersättnings- eller bidragssystem hade utsatts för fusk, oegentligheter eller välfärdsbrott de senaste tolv månaderna. Det var därmed en stor andel som antingen inte visste om de hade blivit utsatta eller som inte hade upptäckt några felaktigheter. De tre mest utsatta välfärdstjänsterna var personlig assistans, hemtjänst och föreningsbidrag. Enstaka upptäckta fall fanns också inom verksamheter med familjehem, HVB, LSS boende, särskilt boende enligt socialtjänstlagen och stödboende. Denna statistik visar på att tillståndspliktiga verksamheter inom HVB, LSS och särskilt boende är till stora merparten välfungerande och kvalitativa verksamheter. Till viss del speglar resultaten de områden där det finns flest privata utförare, men också verksamheternas omfattning sett till budget och antal brukare.

Vidare vill Svenska vård poängtera värdet och vikten av kontinuerliga besök och samverkan mellan privata utförare och uppdragsgivare. Den placerades situation vid avtalsbrott och rättsliga processer bör granskas mer noggrant samt bör det utredas hur rättsprocesser vid avtalsbrott kan påskyndas och förbättras.

Svenska vård kan även bekräfta den allmänna bild som råder att IVO gått mot en mer kontrollerande och begränsande tillsyn de senaste åren och att det finns stor utvecklingspotential mellan IVO som kontrollerande myndighet och Socialstyrelsen som stödjande myndighet.

Utredningen pekar själv på att det finns ett behov av en mer nyanserad syn på privata utförare. Det betonas att det finns en mängd privata aktörer som bedriver verksamhet av mycket hög kvalitet och som i många fall ligger i framkant vad gäller innovation och utveckling av nya metoder och arbetssätt inom socialtjänsten. Detta borde lyftas fram tydligare i utredningen och i den efterföljande politiska diskussionen.

Att konsekvent använda termen "oseriösa utförare" om privata aktörer kan leda till en rad negativa konsekvenser:

Skadat förtroende: Det undergräver förtroendet för hela sektorn, även för de aktörer som levererar högkvalitativa tjänster.

Skev konkurrens: Det kan skapa en orättvis konkurrenssituation där privata aktörer diskrimineras till förmån för offentliga utförare, utan att det finns objektiva skäl för detta.

Negativa effekter på innovation: Privata aktörer spelar en viktig roll i att driva utvecklingen framåt inom socialtjänsten. Om dessa aktörer svartmålas kan det minska incitamenten för innovation och kvalitetshöjande åtgärder.

För att säkerställa en rättvis och balanserad syn på både privata och offentliga utförare inom socialtjänsten föreslår vi följande:

Saklighet i kommunikationen: Utredningen och dess slutsatser bör kommuniceras på ett sätt som är sakligt och nyanserat. Termen "oseriösa utförare" bör endast användas när det finns konkreta och välgrundade bevis riktade mot de specifika aktörer som avses.

Ökad transparens: Tillsynsmyndigheter bör arbeta för ökad transparens och objektivitet i sin granskning av alla utförare, oavsett om de är offentliga eller privata.

Främja goda exempel: Utredningen bör även lyfta fram goda exempel på privata utförare som bidrar till en positiv utveckling inom socialtjänsten, för att skapa en mer balanserad bild av sektorn.

Vi anser att en effektiv tillsyn över socialtjänsten är av största vikt för att säkerställa att samtliga utförare lever upp till de krav som ställs. Det är dock lika viktigt att detta sker på ett rättvist och sakligt sätt, utan att vissa aktörer svartmålas utan grund. Vi hoppas att våra synpunkter tas i beaktande i det fortsatta arbetet med att utveckla tillsynen över socialtjänsten.

Maria Nilsson

Ordförande Svenska Vård

Mattias Andersson

Förbundsdirektör Svenska Vård